

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA

FACULTATEA DE ȘTIINȚE SOCIALE

SCOALA DOCTORALA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI UMANISTE

DOMENIUL: SOCIOLOGIE

ELITE ROMÂNEȘTI ACTUALE.

CONTRIBUȚII LA FORMAREA UNEI SOCIETĂȚI EUROPENE

REZUMAT

Conducător științific:

Prof.Univ.Dr. ADRIAN GORUN

Doctorand:

LIVIU STAN

Craiova - 2017

CUPRINS

INTRODUCERE	5
Capitolul I: Teorii Clasice	7
1.1 Elitele și societatea - Actualitatea temei, relevanță, implicații și semnificații din perspectivă sociologică	7
1.2 Elitele: de la teorie la impact sociologic	9
1.3 Conceptele și dilemele elitismului.....	13
1.4 Tipurile și modul de formare al elitelor	16
1.5 Influența elitelor asupra societății	20
1.6 Distorsionarea conceptului de elită în abordări neo-liberale	23
1.7 O antinomie sugestivă: elitism și/sau populism	25
1.8 Reperete tematice ale cercetării, ipoteze de lucru și concluzii preliminare	27
Capitolul II: CONSIDERENTE TEORETICE ȘI CARACTERISTICI ALE ELITELOR. IMPORTANȚA ȘI CONTRIBUȚIA LOR ÎN EVOLUȚIA SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI	43
2.1 Puterea – concept și atribute	43
2.2 Secolele XVII - XIX, geneza și afirmarea elitelor în provinciile române	44
2.3 Elitele, factor determinant în promovarea și apărarea identității și unității naționale	51
2.4 George Enescu, urmărit de Securitate și boicotat de liderii exilului	58
2.5 Elitele în viața publică și privată: afinități și confruntări	66
2.6 De ce niciun român nu a primit Premiul Nobel?	76
2.7 Eugen Cristescu și elita din umbre.....	81
2.8 Așteptări ale elitelor românești la venirea lui Nicolae Ceaușescu la putere ..	85
2.9 Cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu - un exemplu de deformare al conceptului de elită	96
2.10 Un personaj-simbol al rezistenței anticomuniste: Ion Ratiu.....	101
CAPITOLUL III: ROLUL ACTUAL AL ELITELOR ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ. MERIT ȘI PRESTIGIU	105
3.1 Considerații preliminare	105
3.2 Revoluția din decembrie 1989 și noua ierarhie a valorilor. Elite și pseudo-elite	108

3.3 O paradigmă a eșecului elitelor: „încremenirea în proiect”	119
3.3.1. Anul 1996 - așteptări și opțiuni ale elitelor după câștigarea alegerilor prezidențiale de către candidatul Convenției Democratice	123
3.4 Două proiecte de anvergură națională care au focalizat și au catalizat elitele României: intrarea țării noastre în NATO și aderarea la Uniunea Europeană	129
3.5 Eșecul soluției „guvern tehnocrat”, avertisment pentru relansarea elitei politice și civice	134
3.6 Elitele românești între atașamentul declarat la valorile europene și slaba implicare în europenizarea societății	136
3.7 Concluzii: necesitatea unui Proiect de țară pe termen mediu și lung	142
CAPITOLUL IV: DESIGN-UL METODOLOGIC	146
4.1 Metode, tehnici, procedee și instrumente de cercetare empirică	146
4.2 Analiză documentară	151
4.3 Ghidul de interviu dirijat	151
4.4 Eșantionul: tipologie, mărime	153
4.5 Ipotezele cercetării.....	155
4.6 Raport de cercetare calitativă	156
CAPITOLUL V: NEVOIA REGÂNDIRII CONCEPTULUI DE ”ELITE” ÎN ERA GLOBALIZĂRII	161
5.1. Efecte ale globalizării	161
5.2. Fenomenul Brexit (Rezultatul unui cumul de așteptări neîmplinite, un avertisment sever dar nu și un motiv pentru demobilizare)	168
5.3 Criza economică și financiară, expresie a limitelor inerente ale neoliberalismului ca model unic	179
5.4 Profilul identitar al viitoarei elite românești	191
CAPITOLUL VI: CONCLUZII	208
BIBLIOGRAFIE	199
SURSE MEDIA	203
LISTA ABREVIERILOR	202
ANEXE – TRANSCRIEREA INTERVIURILOR	
GALERIE FOTO	

REZUMAT

Teza “Elite românești actuale, Contribuții la formarea unei societăți europene” abordează o problematică de o deosebită actualitate și importanță. Astfel, plecând de la nevoia evidentă și, totodată iminentă, a coagulării unui proiect de anvergură națională care să stabilească principalele direcții și orientări strategice de relansare a economiei și societății românești, ce nu poate fi realizat în lipsa capacitării adecvate a elitelor, am încercat o abordare sociologică a fenomenelor elitei, ale constituirii, reșezării și valorificării potențialului lor creator în România, pornind de la ideea că, aici și acum, avem nevoie de o reprezentare cât mai precisă a acestei problematici.

Referindu-ne la un domeniu dezbătut doar din punct de vedere teoretic, fără rezultate concrete reprezentate prin direcții de acțiune sau strategii de țară, ne-am propus să evidențiem una dintre ideile care revin cu o constanță edificatoare în discuțiile despre elite, mai exact nevoia permanentă de raportare și interacțiune dintre aceste entități aflate pe palierul superior al societății și alte categorii sociale. Am încercat în acest sens să pornim de la o realitate incontestabilă și anume aceea că, diferențierea de ordin social ține, în primul rând, de faptul că indivizii nu sunt egali și identici din punct de vedere fizic, moral și intelectual.

Într-o succesiune firească, un loc aparte în cercetarea noastră este alocat analizei influenței pe care elitele o au asupra societății, conform constantelor la care acestea sunt raportate: accesul, deținerea și exercitarea puterii, respectiv privilegiile pe care elitele le dețin, sau și le asumă, în urma accesului la puterea decizională.

Într-o asemenea abordare, își relevă incontestabila lor actualitate observațiile lui Vilfredo Pareto, considerat, cu toată îndreptățirea, ca fiind savantul căruia i se datorează fundamentarea sociologică a teoriei elitelor. Desemnând prin noțiunea elite în general clasele superioare, Pareto nu a mers până acolo încât să le confere acestora o componentă morală sau sentimentală inerentă. În fapt, el nu face decât să ia act de o realitate și anume că odată instaurat, echilibrul social devenit, cu timpul, un echilibru stabil, reprezentanții elitelor ajung să dețină și să exercite puterea datorită cetățenilor înșiși. „Dacă îi plasăm pe oameni după gradul lor de influență și de putere politică, atunci vor exista, cel puțin parțial, aceiași oameni care vor ocupa același loc în această figură ca și în cea a distribuției bogăției”

Aceasta nu înseamnă, cătuși de puțin, că privilegiile poziției de elită, ale apartenenței unui individ sau a unei categorii de indivizi sunt eterne și imuabile. Dimpotrivă, Pareto scoate în evidență o realitate indubitabilă și anume că există o „circulație a elitelor”, care se produce

atât în ordinea evoluției/involuției biologice, cât și prin erodarea prestigiului și credibilității sociale, transfer de poziții și implicit de privilegii.

Pornind de la considerentele anterior prezentate, am proiectat lucrarea noastră în structura unei serii de paliere tematice distincte și, în același timp, interconectate.

În acest scop, am folosit un set de metode care include, în primul rând, metoda analitică, în sensul definirii noțiunilor cu care operăm - în principal conceptele de elită, putere politică, societate civilă, privilegiu și canale de influență asupra mediului social - și, totodată, am urmărit, în anumite situații și prin metoda observației directe, fenomenologia raporturilor și influenței reciproce atât în sincronia cât și în diacronia inter-relaționării lor.

Am folosit, de asemenea, metoda comparativă, prin care, pe baza observațiilor și concluziilor desprinse din parcurgerea unei relativ întinse arii de abordări teoretice, am urmărit evoluția complexă și chiar contradictorie a teoriei elitelor în diverse perioade istorice. Metodă pe care, așa cum am mai precizat anterior, o asociem metodei observației directe, la care am recurs, în mod predilect, în cele două seturi de studii de caz.

Lucrarea este structurată pe patru capitole principale, cu subcapitole aferente, un capitol destinat design-ului metodologic, două studii de caz și concluzii, după cum urmează:

1) Teorii clasice; 2) Considerente teoretice și caracteristici ale elitelor. Importanța și contribuția lor în evoluția societății românești; 3) Rolul actual al elitelor în societatea românească. Merit și prestigiu; 4) Design-ul metodologic; 5) Nevoia regândirii conceptului de “elite” în era globalizării.

Primul set al studiilor de caz se referă la rolul elitelor în procesul de modernizare a societății românești, începând de la elitele intelectuale și politice ale anului 1848. Am continuat demersul nostru concentrându-ne pe contribuția elitelor intelectuale în modernizarea societății românești, începând de la perioada istorică a Unirii din 1859 și continuând până la perioada interbelică, două segmente istorice în care rolul elitelor în viața României a fost precumpănitor, determinant și benefic.

Demersurile analitice prezentate am dorit să fie susținute de o secțiune cuprinzând cel de-al doilea set al studiilor de caz în care am încorporat interviuri cu reprezentanți ai elitelor societății românești de azi, provenind din mediul politic, economic, cultural și sportiv.

Insistăm și revenim asupra unei idei esențiale și anume că o regândire și o relansare a demersurilor analitice asupra unei identități moderne și funcționale a noțiunii de *elită* nu își poate realiza obiectivele în afara unei analize a dialecticii evoluției istorice a acestei entități.

Recapitulând principalele premise de lucru pe care le-am definit în capitolul I, am evidențiat ideea că în acest capitol am abordat raporturile între elite și societate, pornind de la

dubla importanță: teoretică și practică a temei. În fapt, am plecat de la o realitate cu care se confruntă lumea contemporană și, implicit, România, adică de la nevoia de a elabora și pune în act un nou concept de dezvoltare durabilă și sustenabilă care să înlocuiască modelul neo-liberal care se dovedește depășit și, mai grav, a devenit o povară pentru stabilitatea socială și pentru securitatea individului și a colectivităților.

Un asemenea concept, nou și novator, nu poate fi decât opera unor multiple elaborări interdisciplinare la care să contribuie personalități ale lumii științifice, ale mediului politic, asociativ ș.a.m.d. Ceea ce impune, în mod necesar și stringent, ca însăși noțiunea de *elită* să fie regândită în mod radical și, în primul rând, să fie degrevată de tribulațiile simpliste, reduționiste, pe care i le-a impus ideologia „supremației mâinii invizibile a pieții”. Ideologie care a cantonat genul proximității și diferența specifică ale noțiunii „valoare”, exclusiv la mediul financiar și la cel de afaceri. În acest fel, noțiunea de „valoare”, care este o noțiune-cheie în evaluarea și în operaționalizarea circuitului elitelor, a fost limitată numai la sensul său mercant, valoare de schimb/valoare de întrebuințare.

Pornind de la sensul pe care însăși etimologia noțiunii „elită” (derivat din termenul latin „electus”, ceea ce poate fi ales) am operat o distincție clară între cele două principale abordări ale conceptului care le impune. Prima abordare ar fi una de natură strict axiologică, în funcție de primatul criteriului valorii, care consideră elitele ca fiind partea cea mai valoroasă, păstrătoare, catalizatoare și creatoare de valoare adăugată a unui corp social istoricește determinat. În această accepție, considerăm că pot fi numite „personalități de elită” cei care, în domeniile lor de activitate, realizează creații de vârf sau obțin performanțe greu de egalat și, cu atât mai mult, de depășit.

Cea de-a doua abordare este realizată pe baza impactului social al fenomenului și reține accepția noțiunii de elită, așa după cum decurge ea din faptul că anumite segmente ale corpului social, care beneficiază de acces direct la privilegii și resurse, se consideră îndreptățită să fie poziționată pe o treaptă ierarhică superioară în raport cu celelalte straturi și structuri ale corpului societății.

În ceea ce privește impactul social al elitelor, a surselor și resurselor optimizării acestora asupra societății, am considerat că este necesară o re-evaluare a modelului de „elită a puterii” lansat de C. Wright Mills acum aproape 60 de ani în lucrarea sa de referință „The Power elite”(1957). În esență, este vorba despre triada alcătuită din sectoarele politic, economic și militar care, potrivit lui C. Wright Mills, deține și exprimă puterea națională în Statele Unite. Am examinat modelul propus de autor din perspectiva evoluțiilor raporturilor de putere, în special a celor constituite după prăbușirea lumii bipolare și, mai ales, în condițiile reconfigurării

centrelor de putere și a confruntărilor tot mai intense, acutizate, pentru reîmpărțirea sferelor de influență în plan zonal, ca și în plan global.

Îndelung discutat și disputat încă de la lansarea sa, modelul analitic pe care îl propunea Wright Mills își are o confirmare în însăși arhitectura, în balanța, nu o dată dezechilibrată, a polilor de putere, această aserțiune fiind perfect valabilă, desigur în termeni specifici, atât pentru Statele Unite cât și pentru Rusia.

Din rațiuni ce țin de imperativul analizei critice a achizițiilor teoretice din perspectiva mutațiilor înregistrate pe parcursul de etapă al istoriei recente, considerăm că, deși în datele sale esențiale, modelul propus de către C.Wright Mills își păstrează viabilitatea, totuși el este susceptibil de o reasezare în sensul includerii în relație a unei noi entități de putere: puterea comunicării ITC. Fapt atestat de rolul și capacitatea de influență al activităților de intelligence, care trebuie relaționată și pusă în evidență cu determinările factorilor emitent-receptor în procesele de comunicare, respectiv de informare dar și de manipulare a mentalului colectiv și individual.

Din perspectiva evaluării factorilor perturbatori ai funcționării optime a sistemelor de elite în sfera politicului și, în general, din perspectiva raporturilor de putere, a asumării și exercitării privilegiilor, am considerat necesar să acordăm atenția cuvenită unor distorsionări ale conceptului de elită.

Una dintre cele mai periculoase și contraproductive deformări ale însuși conceptului de elită a fost produsă de viziunea mercantilistă, neoliberală, care a operat o schematică și, în fond, profund incorectă, subestimare a factorului „noesis” adică al capacității creative a activităților intelectuale, în favoarea unui pragmatism redus, și acela, doar la parametrii unui utilitarism vulgar.

Prin însăși logica internă a discursului analitic am constatat că denaturările de sorginte neo-liberală nu sunt sigurele care deturneză conceptul esențial - elita/ elitele - de la rațiunea esențială de a fi și de a se manifesta. Avem în vedere, în principal, două maniere distincte, de largă circulație în spațiul public și cu un impact deosebit asupra mentalului individual și colectiv. Ne referim, în această ordine de demonstrație, la: elitism și la populism, două curente ideologice care au, fiecare în felul său, un deosebit potențial de a persuadea dar și de a desuada în diverse și ample segmente sociale în Europa și în lumea contemporană.

De un deosebit ajutor ne-au fost, în această direcție, observațiile formulate de Jacques Juiillard în cartea sa „La faute aux elites”(1997) despre clivajul periculos între elite și popor: „Elitele se deturneză de la rostul lor democratic, iar poporul se deturneză de la progres”.

„Elitismul și populismul- mai notează Juillard- sunt în curs de a prolifera pe întreaga suprafață a universul nostru politic și social.”

În aprecierea noastră, elitismul reprezintă o deformare a sensului și a semnificațiilor ideii însăși de elite, prin faptul că rupe orice comunicare reală între elite și corpul social, iar, prin aceasta, creează un antagonism dramatic, în vreme ce, mutând accentul pe conceptul amorf „mase”, populismul operează o nivelare abuzivă a ierarhiilor și a însăși ideii de valoare. Prin aceasta se ajunge, iar în anumite situații istorice determinate s-a și ajuns, la un fenomen extrem de periculos pe care tot Jacques Julliard îl anticipa în următorii termeni: „Moartea lentă a pactului democratic (între elite și mase n.n.) fără de care instituțiile cele mai inteligente și mai corecte sunt golite în totalitate de conținut, fiind în orice moment amenințate de indiferența cetățenilor ca și de atacurile tuturor inamicilor lor.”¹

Capitolul al II-lea al lucrării l-am consacrat analizei poziționării partidului unic și a instituțiilor statului față de elitele țării precum și a perspectivelor de manifestare a elitelor în România anilor 1944-1989. În acest sens, am pornit de la o radiografie a perioadei anilor în care România era un stat aflat sub necondiționata dictatură a URSS și a PCUS, mai precis de la perioada stalinistă și post-stalinistă. Este perioada cuprinsă între 1944-1964, dar care, ea însăși, comportă anumite distincții și nuanțări ale analizei.

În acest fel, am constatat că, după o scurtă perioadă 1944-1947, mai precis 1948, în care puteau fi anticipate poziționările politice față de elite, din partea ideologilor comuniști, respectiv a elitelor față de putere, după anul 1948, adică după instaurarea partidului unic, se va declanșa o acțiune cu un dublu obiectiv. Era vorba, pe de o parte, de atragerea, am spune chiar de „cumpărarea” unor personalități reprezentative ale mediului politic și cultural de partea PMR și a ideologiei comuniste, iar, pe de altă parte, de persecutarea cinică și de reprimarea (chiar fizică) a acelor personalități care nu acceptau pactul cu diavolul.

Considerăm ca fiind deosebit de semnificative pentru primul segment de discuție, faptul că pe coordonatele vieții politice s-a înregistrat un veritabil desant politic prin racolarea unor lideri ai PSD, Ștefan Voitec sau Lotar Rădăceanu, în cadrul corpului de lideri ai PMR, în timp ce lideri marcanți ai social-democrației, Constantin Titel-Petrescu sau Al Claudian aveau să fie prizoniți, arestați și condamnați la ani grei de temniță.

În ceea ce privește elitele culturale și artistice lucrurile au decurs după același ritual. Pe de o parte, au fost determinați să se alăture PMR și ideologiei comuniste o serie de personalități reprezentative cum ar fi Mihail Sadoveanu, C.I. Parhon, Athanase Joja, Traian

¹ Taguieff, Pierre André, *L'illusione populista. Dall'arcaico al mediatico*, Ed. Mondadori, 2003

Săvulescu, în vreme ce marea majoritate a elitelor creatoare care, prin incontestabilul lor prestigiu, puteau influența mediul civic, politic, social, atât din țară cât și din străinătate au fost oprimare sau condamnate la închisoare.

Nu putem face abstracție de un alt fapt semnificativ pentru cursul evenimentelor acestei perioade și anume plecarea masivă a unor figuri emblematice ale elitelor românești, George Enescu fiind personalitatea incontestabil marcantă, în Occident.

Treptat, mai precis după moartea lui Stalin (în 1953), dar mai ales după Congresul XX al PCUS, se va înregistra o perioadă de scurtă și parțială relaxare, care va lua sfârșit după ce revoluția din Ungaria(1956) va fi înăbușită. În acest scurt răstimp se va putea reține revenirea în viața publică a lui Tudor Arghezi, G Călinescu și Camil Petrescu (figuri cu adevărat marcante ale elitei spirituale), dar aceasta nu schimbă cu nimic datele majore ale problemei.

Tot în această perioadă autoritățile politice au făcut susținute demersuri de a crea și de a impune, pe fondul unui sensibil vid cultural creat prin marginalizarea sau chiar suprimarea adevăratelor elite ale României, propriile elite. Universitățile muncitorești, Școala superioară de partid”Ștefan Gheorghiu”, dar mai ales Școala de literatură „Mihail Eminescu” au fost asemenea laboratoare în care s-au format cadrele de nădejde ale partidului. A existat, totuși, o fericită excepție de la regulă și anume personalitatea incandescentă a lui Nicolae Labiș, iar moartea sa, în condiții tragice, nici până astăzi elucidate, face din poetul „Luptei cu inerția” primul mare disident față de utopia revoluției și construcției comuniste.

În timp, s-a înregistrat o tot mai pronunțată tendință a PMR și a autorităților de la București de a se distanța față de politicile dictatoriale ale centrului unic de comandă și de a urma o politică internă și externă mai flexibilă, mai apropiată de particularitățile specifice și de condiționările reale ale evoluției societății românești. Un moment considerat de către marea majoritate a analiștilor drept „O breșă în Cortina de Fier” l-a reprezentat „Declarația din aprilie 1964 a CC al PMR” prin care s-a atestat independența, relativă dar reală, față de blocul monolitic aflat sub comanda Moscovei.

În contextul acestei, repetăm relative dar reale, încercări de liberalizare, trebuie să înscriem și faptul că, tot în anul 1964, la împlinirea a două decenii de la ieșirea României din alianța cu Germania nazistă și trecerea sa alături de coaliția anti-hitleristă, în țara noastră nu mai existau deținuți politici. Tot în această perioadă, revedeau lumina tiparului, după aproape două decenii de excomunicare pe motive politice, poeziile lui Ion Barbu, Lucian Blaga, Ion Vinea precum și scrierile lui N. Iorga, Vasile Pârvan, Titu Maiorescu sau Eugen Lovinescu.

De aceea, am încercat să identificăm unele dintre cauzele pentru care intelectualitatea românească, elitele sale, au nutrit sincere speranțe că, o dată cu alegerea unui lider relativ tânăr al partidului, Nicolae Ceaușescu, această liberalizare va continua și se va dovedi de bun augur.

Indiscutabil, momentul de apogeu al noului șef al partidului și (din 1967) al statului, va fi marcat la 21 august 1968, când Nicolae Ceaușescu va condamna public, la un mare miting desfășurat la București, intervenția brutală a trupelor celor 5 state membre ale Tratatului de la Varșovia care a înăbușit în sânge Primăvara de la Praga.

Am recurs la un set de semnificative mărturii documentare care atestă pregnant faptul că, sub impactul emoțional al mesajului transmis de către Nicolae Ceaușescu, reprezentanți de frunte ai științei, culturii, ai spiritualității românești (între care se aflau și personalități care au cunoscut calvarul temnițelor comuniste), și-au exprimat deplina susținere și aprobarea față de poziția curajoasă și pe deplin îndreptățită a liderului partidului. Unii dintre exponenții și promotorii de marcă ai spiritualității românești făcând chiar pasul de a se înscrie în Partidul Comunist Român, Paul Goma fiind unul dintre aceștia.

În același spirit al respectării adevărului istoric, am încercat să demonstrăm că speranțele sincere ale elitelor noastre au fost, definitiv și, iremediabil, distruse, o dată cu Tezele din iulie 1971 pe care Nicolae Ceaușescu le-a edictat imediat după întoarcerea din vizita în Asia și, în primul rând, sub impresia modelului funest din China și Coreea de Nord. Practic, „Tezele din iulie” au dat semnalul categoric al unei „revoluții culturale” prin care s-a instituit controlul absolut al partidului unic asupra vieții culturale, științifice și artistice. Un rol profund nefast l-a avut în acest sens Elena Ceaușescu, mai ales după alegerea sa, în 1974, ca membru al Comitetului Politic Executiv al partidului și numirea în fruntea Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie.

În segmentul de lucrare afectat discutării modului în care reprezentanți ai elitelor culturale și științifice s-au poziționat în raport cu embargoul ideologic instituit, am încercat să avem o poziție nuanțată, așa încât, reținând anumite manifestări de categorică opoziție - cazurile Paul Goma și Dorin Tudoran - dar și pe cele de capitulare în fața auto-cenzurii de natură strict politică și ideologică - Eugen Barbu și Adrian Păunescu fiind exemple semnificative în acest sens -, am dorit, totuși, să nuanțăm analizele și să nu anulăm meritele lor ca scriitori reprezentativi, a căror operă rezistă timpului.

În aceeași ordine de idei se înscrie și secvența consacrată exilului românesc și a modului în care personalități de marcă ale diasporei românești au luat poziție critică față de efectele demolatoare ale revoluției culturale din țară. L-am ales pe Ion Rațiu ca pe o figură emblematică,

personalitate marcantă a exilului românesc și reprezentant al românilor în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord.

Decantând experiențele acestei perioade istorice am încercat să facem un bilanț de etapă punând în reprezentări paralele avantajele, de fapt relativele avantaje, de care elitele românești s-au bucurat, cu precădere în perioada 1964-1971, cu restricțiile și gravele limitări ale libertății de gândire și creație pe care au trebuit să le suporte.

Am considerat necesar și oportun să adăugăm celor menționate anterior și o analiza a „Cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu”, fenomen nociv, penibil și steril pe care îl considerăm ca pe un exemplu tipic de confiscare abuzivă, de denaturare grosolană și de manipulare a însăși noțiunii de „elită”.

Capitolul III al lucrării l-am dedicat rolului elitelor în primii 25 de ani din istoria României post-comuniste. Astfel, după ce prezentăm câteva exemple edificatoare asupra stării de spirit și a uriașelor tensiuni care existau în societatea românească la sfârșitul anilor 1980, punem în evidență rolul unor personalități ale mediului cultural și academic, poeziile pe care unii dintre aceștia - Mircea Dinescu, Solomon Marcus - le-au adoptat, în mod deschis, împotriva regimului autoritar și autarhic al lui Nicolae Ceaușescu. De aici am putut trece la o abordare a rolului elitelor în pregătirea actului istoric de prăbușire a regimului comunist, din decembrie 1989, precum și contribuția lor marcantă la revenirea țării noastre la un regim democratic. După cum ne impunea logica intrinsecă a parcursului istoric, am acordat atenție aparte atât analizei specificității Fenomenului „Piața Universității”, cât și modului în care s-au constituit, de fapt s-au reconstituit partidele istorice- PNL și PNȚCD.

În acest context, am insistat asupra aportului determinant al unor reprezentanți proeminenți ai elitei politice interbelice în noul curs al evenimentelor, cu referiri speciale la Corneliu Coposu, Ion Rațiu, Radu Câmpeanu, Mircea Ionescu-Quintus.

În ceea ce privește fenomenul atât de complex și de contradictoriu al fluctuațiilor survenite în procesul de reșezare și de reconfirmare a valorilor în ierarhia societății românești post-decembriste am luat ca exemplu semnificativ experiența Grupului pentru Dialog Social, care a debutat ca o formulă ambițioasă de reprezentare și de manifestare a valorilor autentice și ale elitelor noastre, pentru a se cantona, în ultimii zece ani, într-un elitism autarhic, suficient sieși, opac la semnalele realității sociale, inert și inexpressiv.

De altfel, o consecință a acestei maniere autarhice, elitiste, de a concepe actul de guvernare o avem în perioada mandatului prezidențial al lui Emil Constantinescu, el însuși un reprezentant proeminent al GDS și al mediului elitist universitar.

Perceput ca o expresie a „schimbării de perspective”, votul masiv pentru Convenția Democratică din România era considerat ca un „refuz”, fiind definit de către un intelectual de veritabilă ținută, N.C. Munteanu, el însuși un critic neînduplecat al regimului comunist, în acești termeni categorici dar și realiști: „Victoria Convenției Democratice la alegerile parlamentare nu era doar cu ardoare dorită de opoziție și de categorii largi de alegători, dar era și sub auspiciile foarte bune pentru cei care s-au ostenit să citească cum se cuvine în măruntaiele rezultatelor alegerilor locale.(...) Convenția Democrată s-a dovedit mai realistă în aprecieri, a procedat în consecință, stabilindu-și judicios liniile de forță ale campaniei electorale. În schimb, PDSR a continuat să fie orb la realitatea urnelor de la alegerile locale, dar și la realitățile generate de catastrofa guvernare Văcăroiu, ca și la corupția aburcată pe cele mai înalte culmi.”²,

Aprecie marcată, desigur, de anumite argumente personale, dar care, în esență, surprinde un adevăr incontestabil: opacitatea elitelor politice sau a celor care își asuma această calitate, la mesajele agorei. Este, credem, interesant de remarcat și faptul că textul se încheia cu acest foarte realist și corect avertisment adresat, deopotrivă elitelor politice și masei electoratului: „Rămâne de văzut ce vor face câștigătorii cu victoria obținută. Și cu ce se vor alege... alegătorii”³.

Încercând un posibil bilanț al fenomenului generic numit „capitalismul românesc” am dori să punem în evidență o carență majoră, de fond a acestor paradigme și anume, incapacitatea elitelor de a coagula un efort colectiv în sprijinul unui proiect de anvergură națională. Există, în mod categoric, o fericită excepție care s-a numit „Pactul de la Snagov” din anul 1995, care a reunit toate forțele politice cu adevărat reprezentative și cele mai prestigioase entități ale mediului de afaceri, academic și cultural, în vederea susținerii unui obiectiv de cardinală importanță: intrarea României în NATO. Un asemenea efort consensual s-a înregistrat, ce-i drept, la cote nu atât de relevante, și în perioada de negociere a aderării României la Uniunea Europeană.

Din păcate, până acum, nici-o altă forță politică sau alte segmente ale societății civile, deci ale elitelor românești, nu a reușit să emită un proiect în măsură să concentreze și să

² N.C. Munteanu, *Marginalii la o înfrângere mult așteptată*, în „Secolul 20.Politicul”, nr. 10-11-12/2006 pag. 27-29

³ Jacques Juillard, *La faute aux elites*, Gallimard, 1997, pag. 10 și urm.

dinamizeze eforturi la nivel național, proiect în măsură să le ateste nu doar voința cât, mai ales, capacitatea de a trece de la un discurs despre schimbare la un program de schimbare .

În același timp, dorim să mai reținem atenția asupra unor concluzii pe care le-au avansat reprezentanți avizați ai mediului științific (sociologi, economiști, etc) potrivit cărora, în momentul de față asistăm la o deteriorare a scării de valori, la o răsturnare dramatică a ierarhiilor în funcție de valoare și la mercantilizarea forțată a universului creației.

Un rezultat dramatic al acestei brutale confuzii a valorilor îl reprezintă, credem, faptul că deși învățământul românesc, în primul rând cel liceal și cel universitar, au reușit să formeze tineri capabili de strălucite performanțe atât la nivel european cât și la nivel mondial mulți dintre ei aleg să plece în alte țări, unde talentul și valoarea lor sunt apreciate și fructificate cu adevărat.

O atenție specială am acordat, în cea de-a doua parte a Capitolului al III-lea al lucrării, unei teme majore și anume, rolul specific și ireductibil al elitelor ca vector de promovare al interesului național al României.

Așa după cum am precizat încă din premisele lucrării, în cercetarea efectuată am aplicat o anumită grilă de selecție a informațiilor în sensul că am optat să exemplificăm demonstrația noastră prin câteva situații reprezentative și cu ajutorul unor experiențe particulare care ar putea, fiecare într-un anumit sens, să susțină ideea centrală a demersului nostru.

De aceea, am ales să evidențiez acțiunea, respectiv interacțiunea unor componente specifice din categoria elitelor care au avut, au și pot avea un relevant impact public în sensul promovării idealurilor și a interesului național al României în Europa și în lume.

Este vorba despre: elitele diplomatice și despre europarlamentarii români. Astfel, am ales să subliniez însemnătatea elitelor diplomatice pornind de la considerentul că mediul diplomatic poate fi considerat un mediu propice de formare, selectare și de confirmare a unor capacități de excepție, în primul rând a celor de buni comunicatori ca și de abili negociatori. Mi-am însușit și am ales să operez această analiză pornind de la considerațiile pe care le-a expus ambasadorul Nicolae Ecobescu, el însuși un diplomat de excepție, care a evidențiat faptul că, într-o lume care se confruntă cu multiple provocări, cu acute contradicții, cu multe combinații și rivalități, diplomația a reprezentat și reprezintă, din punct de vedere instituțional, rațional și legal, precum și din punctul de vedere al șanselor de reușită, singura *armă* la îndemână pentru promovarea valorii adăugate a țării noastre la tezaurul material și spiritual al umanității.

În spiritul aceleiași reprezentări propuse de ambasadorul Nicolae Ecobescu, dăm diplomației accepția de mod de gândire și stare de spirit, dublate de o capacitate de excepție în elaborarea scenariilor și inițiativelor, a măsurilor de perspectivă și a pașilor de urmat, a unei

vocații aparțin de a stabili raportul optim între resurse și posibilități, ca și între riscuri, consecințe neintenționate sau asumate și șansele de câștig al demersurilor.⁴

În mod esențial și decisiv marile evenimente din istoria modernă și contemporană a României sunt rezultanta fericită a eforturilor și ale înzestrării elitelor noastre diplomatice. În mod cu totul deosebit, sunt bine cunoscute și pe drept cuvânt apreciate contribuțiile deosebite ale demersurilor diplomatice ale lui Nicolae Titulescu, pe drept cuvânt numit diplomatul și omul de geniu care „a adus România în Europa și Europa în România”.

De asemenea, diplomația românească așează la loc de cinste, pe deplin meritat, opera diplomatică a lui Nicolae Titulescu, alături cu aceea a lui Grigore Gafencu, alt reprezentant ilustru al elitelor diplomatice românești, în descendența cărora se situează personalități proeminente ale artei și științei diplomatice. Personalități de elită pentru care deviza sacră este reiterată și susținută de către Adrian Năstase: „Nu am aspirat ca România să ducă o mare politică, ci doar o politică mare.”

Dacă vom depăși scheme reduționiste, simplificatoare asupra perioadei denumită „comunism”, în mod global și fără nuanțări impuse de adevărul istoric, vom observa că pe acest traseu istoric au existat numeroase evenimente în care diplomația românească, prin proeminenții săi reprezentanți, au întreprins dificile misiuni de mediere cum ar fi cele din perioada imediat următoare așa numitei „Crize din Golf”, continuând cu demersurile premergătoare încheierii Acordului de la Camp Davis, precum și în încheierea conflictului armat din Vietnam. Deasemenea, nu trebuie să uităm că, încă după admiterea țării noastre ca membru al Organizației Națiunilor Unite (1955), ca reprezentanți permanenți au fost acreditați diplomați și intelectuali cu adevărat de elită precum logicianul Athanase Joja sau filosoful și matematicianul Mircea Malitza. În aceeași ordine de idei putem reține și alegerea ministrului român de externe, Corneliu Mănescu, în anul 1967, ca președinte al Adunării generale a ONU.

Oricât ar părea de surprinzător, există o explicație viabilă pentru acest curs ascendent al diplomației românești într-o perioadă atât de complexă și de expusă vulnerabilităților, iar această explicație constă în relativa sa independență față de factorul politic și de ideologia unică.

În mod logic și coerent, odată cu prăbușirea regimului politic al partidului-stat, una dintre prioritățile absolute a constituit-o elaborarea și punerea în act a unei noi paradigme de politică externă a României și reactivarea demersurilor diplomatice. Sunt elocvente

⁴ „ROMÂNIA, supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii războiului Rece. Comunicări, studii, articole” vol I, coordonator ambasador Nicolae Ecobescu, Fundația Europeană Titulescu, 2013, pag.15

mărturisirile profesorului și diplomatului Adrian Năstase, Ministrul de Externe al României în perioada 1990-1992: „Ca Ministru de Externe, am înțeles să privesc și să acționez spre toate azimuturile, să reafirm și să consolidez vocația și prezența europeană a României, dar, deasemenea, să afirm și să dovedesc că pentru noi, românii, orizonturile s-au vrut întotdeauna mai largi și că America a reprezentat, de peste un secol, o aspirație pentru românii care au traversat Oceanul, pentru a se stabili acolo sau pentru cei care au rămas acasă, supraviețuind cu promisiunile lor de a-i vedea pe americani eliberând nu doar Occidentul, ci și propria țară.”⁵

În consecvența acestor opțiuni, se înscrie și efortul intens al diplomației românești și al proeminenților săi reprezentanți în vederea finalizării cu succes a negocierilor pentru aderarea țării noastre la NATO și admiterea în Uniunea Europeană. Desigur, asupra acestui subiect s-a discutat îndelung și cu deplină îndreptățire. Ceea ce, însă, credem că trebuie evidențiat este faptul că demersul diplomatic a avut ca punct esențial de referință un document programatic elaborat de elitele politice și științifice ale României, fiind un semnal clar de responsabilitate civică și morală a celor mai valoroși reprezentanți ai spiritualității țării.

Am discutat, într-o anumită etapă a analizei de față, despre acel document politic denumit *Pactul de la Snagov*, datând din anul 1995, un exemplu cu impresionante semnificații politice și civice, rod al negocierii, al înțelepciunii și voinței colective de a realiza, într-un veritabil spirit de deschidere, toleranță și conlucrare, condiții pentru aderarea României la Alianța Nord Atlantică și Uniunea Europeană. Cu acest prilej, elitele politice reprezentative, elitele vieții universitare și, desigur, ale diplomației au reușit nu doar să redacteze un document politic de importanță decisivă, ci și să îl promoveze și să îl susțină în mediile politice și diplomatice din Europa și din Statele Unite.

Din păcate, un asemenea proiect a rămas doar un unicat în istoria României post-decembriste, deși, mai ales în momentul de față, există numeroase și presante întrebări care reclamă o evaluare corectă și o elaborare cu șanse reale de a ameliora situația. De aceea, am și folosit sintagma „încremenire în proiect”, acreditată încă la jumătatea anilor ‘90 dar care rămâne foarte actuală și astăzi. Realitatea incontestabilă fiind că, până acum, clasa politică actuală nu a reușit, din păcate, să depășească orizontul de interes al unui ciclu electoral, așa încât, odată accedând la guvernare prima grijă este aceea de a face tabula rasa din ceea ce s-a realizat până atunci și a diaboliza „dezastruoasa moștenire” a predecesorilor.

⁵ Adrian Năstase, *Lumea, America și noi*, Editura Toparg, 2012, pag. 6-7

Mutatis – mutandis, își regăsesc o dureroasă actualitate constatări ale lui Dimitrie Drăghicescu din lucrarea sa de căpătâi „Din psihologia poporului român”, apărută în prima sa ediție la Paris, în anul 1906: „Întreg secolul al 19-lea ni se înfățișează ca o atmosferă socială zguduită de curente puternice, de schimbări și reforme, în care instituțiile se improvizează într-o clipă și sunt dărâmate și dispar în clipa următoare. În această atmosferă, totul este provizoriu și efemer.”⁶

În aceste condiții, apreciem că este de importanță esențială stimularea elitelor românești în vederea elaborării unui adevărat, consistent *Proiect de Țară*, un proiect de dezvoltare durabilă și sustenabilă, care să depășească orizontul de timp al unui simplu mandat de 5 ani și care să stabilizească principalele orientări strategice de relansare a economiei și societății românești. Neîndoielnic, la elaborarea acestui document programatic poate să fie valorificată expertiza diplomaților români, precum și cea a europarlamentarilor noștri (persoane care se află într-un contact direct cu realitățile și prioritățile Uniunii Europene), dar cea mai fezabilă și realistă soluție o reprezintă demararea unui amplu proces de consultare care să includă participarea elitelor din toate mediile (ex: universitar, științific, cultural, politic, economic, etc). Iar atunci când discutăm despre diplomație avem în vedere atât segmentul deosebit de valoros al corpului Ministerului de Externe, cât și entitățile reprezentative ale democrației parlamentare și ale diplomației culturale, cărora trebuie să li se asocieze valoroasa expertiză a instituțiilor cu reale performanțe în promovarea Interesului Național în marea familie a Europei Unite și pe toate meridianele. Ne referim, aici, la Institutul Cultural Român, Centrul Infoeuropa și Institutul European Român.

Obiectivul pe care îl avem în vedere este acela al stabilirii unui deziderat majoritar posibil de transpus, într-o perspectivă amplă, care să depășească, așa cum menționam mai sus, perioada unui ciclu electoral.

Înainte de a trece la prezentarea următoarelor capitole ale lucrării, considerăm necesar să facem o precizare. Am acordat în segmentul de prezentare a planului lucrării un spațiu mai extins capitolului referitor la abordarea sociologică a fenomenelor elitei, ale constituirii, reșezării și valorificării potențialului lor creator în România pornind de la ideea că, aici și acum, avem nevoie de o reprezentare cât mai precisă a acestei problematice. Subiectul fiind de o importanță determinantă credem pentru aprecierea de ansamblu a lucrării noastre.

⁶ Dimitrie Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, Editura Albatros, 1996, pag. 339

Avansând un asemenea proiect, suntem conștienți că trebuie să ținem seama de faptul că ne aflăm într-un context marcat de acute confruntări geo-politice, de conflicte potențiale sau doar temporar înghețate, de jocuri periculoase de interese, de complexe remodelări și redimensionări ale opțiunilor. De aceea, am consacrat acestei teme **Capitolul V** al lucrării concentrându-ne demersul pe nevoia de regândire a conceptului *elite* în era globalizării.

De fapt, poate că nici nu ar mai fi vorba despre o eră a globalizării, cel puțin în termenii consacrați până la debutul crizei economico-financiare, cu dureroase costuri sociale, care a făcut să se prăbușească multe scenarii melioriste de un optimism factice. Ne îngăduim să avansăm această idee din moment ce este de domeniul evidenței resurecția naționalismelor, reluarea în șir a atentatelor teroriste, ceea ce reprezintă un grav atentat la adresa însuși dreptului fundamental al omului: dreptul al viață.

Din multitudinea de poziționări categorice ale analiștilor politici am reținut pentru mesajul lor categoric și responsabil două lucrări. Prima este cartea lui Francois Lenglet „Le fin de la mondialisation”, apărută în anul 2013, dar aproape necunoscută în mediile culturale românești, iar cea de-a doua „L’Età del Caos” scrisă de Frederico Rampini, a apărut la sfârșitul anului 2015, și a suscitat intense comentarii în Italia și în cercurile politice și de afaceri din Europa. Din acest motiv le-am prezentat în lucrare, desigur într-o formulă rezumativă, considerându-le de mare utilitate pentru un demers care să își propună o nouă filosofie politică și economică.

Capitolul al IV-lea l-am rezervat, în exclusivitate, design-ului metodologic al cercetării precizând metodele și tehnicile pe care le-am considerat adecvate naturii demersului meu, respectiv precizarea tehnicilor de calibrare a secvențelor procedurale ale demersului empiric în raport cu amplitudinea obiectivelor urmărite.

De o importanță aparte pentru atingerea obiectivelor asumate în cadrul cercetării tezei de față ne-au fost interviurile pe care le-am realizat cu personalități ale vieții noastre politice, culturale, științifice și economice, pe care le considerăm exponenți ai valorii adăugate a spiritualității românești. Au avut amabilitatea de a răspunde întrebărilor noastre domnii: Ion Iliescu, Cristian Troncotă, Petre Gigea, Ilie Năstase, Ion Prioteasa, Dumitru Prunariu, Ionel Catrinoiu, Leonard Doroftei, Mihai Leu, Radion Cămătaru și Ilie Balaci.

Capitolul VI este consacrat concluzii finale al căror corolar firesc și necesar îl considerăm a fi imperativul categoric al catalizării elitelor mediului politic, academic și de afaceri, ale societății civile, în vederea elaborării și punerii în aplicare a unui Proiect de Țară pentru România.

Indiscutabil, un asemenea proiect ar putea, cu adevărat, să certifice vocația constructivă a elitelor românești și, în primul rând, capacitatea acestora de a produce și susține dezvoltarea socială care să facă din România un factor credibil și competitiv în arealul Europei Unite și al lumii contemporane.

În economia ideatică a acestui capitol, am propus un portret axiologic al viitoarelor elite românești, adică un sistem valoric la care cei care intenționează să acceadă în intervalul de autoritate al lideranței locale, zonale sau naționale să se raporteze. Sfertul de secol în care factorul ideologic, în care calitatea de membru de partid a fost apreciată ca fiind necesară, dar și suficientă în adjudecarea unor demnități decizionale, a demonstrat că persistă o disjunctie severă între autoritatea *deontică* și autoritatea *epistemică*. Practica gestionării complexității problemelor evoluției României post 1989 a demonstrat că, fără o competență managerială (autoritate epistemică), actorii decizionali sunt complet depășiți de mișcarea istorică, iar simpla schimbare a lor, exclusiv pe criterii de partid, nu poate asigura stabilitate și predictibilitate socială, chiar dacă, ideologic, toți actorii politici au invocat, până la saturație, dezvoltarea durabilă.

Rămâne, deasemenea, nesoluționat trecutul recent, în lipsa informațiilor necesare, conferite de potențiala desecretizare a arhivelor românești, cât și a celor sovietice. La sfârșitul secolului XX, țintele și regulile par să se fi modificat, dar nu și mentalitățile pionilor. Pentru mulți pare a fi de netolerat natura noastră duplicitară. Însuși conceptul de „duplicitar” (la origine latin-„*duplicitas*”) definește în aceste contexte adjectivul „prefăcut”, ce se poate atribui multor instituții românești din ultimii 70 de ani, cât și multor personalități propulsate pe scena publică. Este de remarcat faptul că în istoria modernă a României, de foarte multe ori indicațiile politice nu au ținut cont de realitatea faptică.

Ideea tranșantă a acestei lucrări rămâne însă încercarea de a identifica elitismul românesc și rolul său în evoluția societății spre lumea europeană, delimitându-l ca și concept, statut și influențe de pseudoelitismul nefondat atât al prezentului, cât și al trecutului.